

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД

Стаття присвячена питанню відтворення англомовних термінів документів ЮНЕСКО сфери освіти китайською мовою. Розглянуто загальні види класифікацій та характеристику термінів. Виокремлено класифікації для подальшого вивчення юридичних термінів. Встановлено, що основними труднощами перекладу термінів з англійської українською є різниця графічної форми слів та культурні особливості. Виявлено найчастотніший прийом перекладу англомовних юридичних термінів сфери освіти китайською мовою.

Ключові слова: класифікація, термін, юридичний термін, прийоми перекладу, еквівалентний переклад.

Статья посвящена вопросу воссоздания англоязычных терминов текстов документов ЮНЕСКО сферы образования на китайском языке. Рассмотрены общие виды классификаций и характеристик терминов. Выделены классификации для дальнейшего изучения юридических терминов. Установлено, что основной трудностью при переводе терминов являются отличие графической формы слов и культурные особенности. Выявлен наиболее частый прием перевода англоязычных юридических терминов сферы образования на китайский язык.

Ключевые слова: классификация, термин, юридический термин, приемы перевода, эквивалентный перевод.

The article is dedicated to rendering English variants of the terms that deal with educational issues encountered in UNESCO documents into the Chinese language. The characteristics and general classifications of terms are given. Classifications for furtherer study of legal terms are singled out. It is established that the main difficulty in translating English terms into the Chinese language is the difference in graphic form of the words and cultural features. The most frequent way of translating English legal terms that deal with educational issues into the Chinese language is outlined.

Key words: classification, term, legal term, translation methods, lexical equivalents.

Розвиток суспільства, тенденції до розвитку та укріплення міжнародних відносин та укладання угод, договорів, нормативних, правничих документів та інші чинники обумовлюють необхідність вивчення документації, термінології, особливостей її перекладу. Важливим чинником для розвитку вищенаведених сфер є кваліфіковані спеціалісти, тому велика увага приділяється сфері освіти. Останнім часом в Україні вводяться значні реформи освіти, основою для таких реформ є також закордонні моделі освіти. Саме тому вважається актуальним дослідити документи ЮНЕСКО щодо захисту прав на освіту та особливу увагу приділити вивченню термінологічних одиниць. Вважається доречним вивчити документи ЮНЕСКО щодо захисту прав на освіту англійською та китайською мовами.

Об'єктом дослідження є переклад термінів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. **Предметом** дослідження є лексико-граматичні та стилістичні прийоми перекладу термінів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. **Метою** дослідження є виокремлення класифікацій юридичних термінів та виявлення способів перекладу англійських термінів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою. **Матеріалом дослідження** є документи ЮНЕСКО з питань освіти англійською (загальним об'ємом 88 сторінок) та китайською мовою (загальним об'ємом 86 сторінок).

У попередніх дослідках вже було подано визначення понять “термін”, “терміносистема” та висвітлено основні характеристики, у даному дослідженні пропонується вивчити основні класифікації термінів та виділити класифікацію для термінів, що зустрічаються у документах ЮНЕСКО щодо захисту прав на освіту.

Термін “класифікація” визначає поняття двох категорій: процес “розподілу” на класи та самі класи. Під класами розуміється “система супідрядних понять будь-якої галузі знань або діяльності людини, що часто представлена у вигляді різноманітних за формою схем або таблиць” [8: 148].

“Терміни виражають поняття наукової обробленості і властиві лише конкретній галузі науки або техніки” [5: 44]. В мовознавстві виділяють такі типи термінів: “терміни категорій, загальнонаукові та загальнотехнічні терміни, міжгалузеві та спеціальні терміни” [6: 90] тощо.

Класифікація термінів ґрунтується на різних критеріях, наприклад, походження, структура, форма, сфера вживання, функції тощо. Далі розглянемо декілька типів класифікації термінів.

Лейчик В. М. у своєму посібнику “Терміноведення: Предмет, методи, структура” наводить різні типи класифікацій термінів [6].

Одним з типів класифікацій, яку ми вважаємо доречним розглянути у нашій роботі це класифікація за змістовою структурою: однозначні та багатозначні терміни [6: 93]. Автор також наводить лінгвістичну класифікацію за джерелом: з рідної мови, запозичені, інтернаціональні та гібридні [6; 94]. Науковець виділяє з точки зору лексико-граматичного аспекту “терміни — іменники, прикметники, дієслова, у тому числі дієприкметники та дієприслівники, прислівники [6: 94].

Цікавою та доречною для розгляду видається також історична класифікація. Виділяють терміни-архаїзми (застарілі терміни та терміносистеми, що “відходять у минуле” за рахунок розвитку наукового знання), терміни-історизми (пов’язані з поняттями та реаліями різних епох) та терміни-неологізми (терміни та терміносистеми, що недавно були сформовані або знаходяться на стадії формування) [6: 96]. Інший науковець, С. В. Гринев-Гриневич розглядає таку класифікацію як хронологічну [3: 61]. А з історичного аспекту він виділяє споконвічні та запозичені терміни та дає розширену структуру цих класів. Споконвічні поділяє на непохідні та похідні, які у свою чергу складаються з композитних, еліптичних та термінів-абревіатур. Запозичені терміни науковець поділяє на повні запозичення та часткові (матеріально запозичені та терміни-кальки) [3: 60–61]. За формою науковець виділяє терміни-слова (кореневі, афіксальні та складні) та терміни-словосполучення (двоскладні (складаються з двох слів), трьоскладні та багатоскладні) [3: 62].

Дьяков та інші запропонували наступну класифікацію словотворчих типів термінів [4: 13–14]:

А. Терміни — кореневі слова:

1. корінна непохідна лексика;
2. запозичена непохідна лексика,

В. Похідна лексика:

1. терміни, утворені за допомогою суфіксації;
2. терміни, утворені за допомогою префіксації.

С. Терміни — складні слова.

D. Терміни-словосполучення.

E. Терміни-аббревіатури.

F. Літерні умовні позначення.

G. Символи (знаки) — наприклад, математичні, хімічні, астрономічні та інші символи.

H. Номенклатура.

За формою виділяють однокомпонентні (одна лексична одиниця) та багатокомпонентні (дві та більше лексичні одиниці) терміни [4: 98]. У свою чергу науковці поділяють однокомпонентні терміни на [4: 98]:

– абсолютні інтернаціоналізми (запозичення форми слова зі збереженням його значення);

– квазіінтернаціоналізми (запозичення тільки значення терміну при різній зовнішній формі слова);

– неінтернаціональні терміни (описовий переклад без збереження прямого смислового значення слова мови оригіналу);

– неінтернаціональні запозичення (запозичення форми слова з іноземної мови без збереження значення слова мови оригіналу);

– терміни — часткові інтернаціоналізми (запозичення з додаванням суфікса);

– описові термінологічні словосполучення з використанням інтернаціонального елемента (часто багатокомпонентні терміни, які мають однокомпонентні еквіваленти);

– національні елементи, що стали інтернаціоналізмами;

– терміни, утворені шляхом прямого неінтернаціонального запозичення зовнішньої форми, але зі збереженням інтернаціональної внутрішньої форми;

– гібридні терміни (утворені з інтернаціонального елемента та елемента рідної мови);

– терміни, утворені з іншомовного елемента та елемента рідної мови.

Багатокомпонентні терміни у свою чергу поділяють на такі категорії [4: 101–102]:

– терміни, утворені шляхом буквального перекладу інтернаціонального словосполучення;

– терміни, утворені шляхом описового перекладу інтернаціонального словосполучення без збереження інтернаціональної вну-

трішньої форми але з частковим збереженням інтернаціональних коренів;

– терміни, утворені шляхом описового перекладу інтернаціонального словосполучення без збереження інтернаціональної внутрішньої форми, без збереження інтернаціональних коренів.

У вищезгаданому посібнику В. М. Лейчика можна знайти також класифікації стилістичні, соціологічні, наукознавчі, функціональні, з нормативності, що виділяють високочастотні, середньочастотні та низькочастотні терміни [6]. З точки зору С. В. Гринев-Гриневича можна виділити також класифікації з точки зору утворення та розвитку, змісту, типів понять, що називають терміни, ступеня абстракції, предметної належності, семантичної структури тощо [3].

Загальне та ґрунтовне дослідження термінів привело до виділення окремих класифікацій юридичної термінології.

Згідно з Великим юридичним словником юридичні терміни поділяють на [1: 619–620]:

– загальнозначущі терміни (використовуються у повсякденному житті, наприклад, culture — 文化, plan — 行动规划, recommendation — 建议);

– спеціально-юридичні терміни (мають спеціальний правовий зміст, наприклад, resolution — 决议, Executive Board — 执行局, International Commission on Education — 教育国际委员会);

– спеціально-технічні терміни (відображають такі галузі знань як техніка, економіка, освіта тощо, наприклад, lifelong education — 终身教育, higher-education system — 高等教育系统, AIDS — 艾滋病).

Термін, що був утворений за рахунок загальної лексики, як правило, має відмінне від загальноприйнятого поняття, тобто поняття загального терміну це — “результат штучного втручання людини в природний хід розвитку мови” [7: 140]. Загальнозначущі терміни вживають у всіх сферах діяльності людини від інженерії до буденного життя. Однак відмінність культур та правил дотримання офіційного стилю англійських країн та Китаю дуже відрізняється, тому часто загальнозначущі для англійської мови терміни можуть мати спеціально-юридичні терміни відповідники у китайській мові, наприклад, plan — 行动规划. Вивчення спеціально-юридичних термінів показало, що ці терміни мають свої еквіваленти у перекладі, проте зустрічаються й винятки, наприклад, англійський термін “officer”

перекладається китайським архаїзмом “总务” з метою наголошення важливості цієї посади та вираження поваги. До спеціально-технічних термінів слід віднести в першу чергу терміни щодо захисту прав на освіту, наприклад, learning environment — 学习环境, education at the secondary level — 中等教育 тощо.

А. А. Віландеберг запропонувала класифікацію за теорією Степанова [2]:

– номінуючі (номінують об’єкт, явище або дію, наприклад, basic education — 基础教育, relevance of education — 教育的针对性, science — 科学);

– уточнюючі (прийменникові терміносполучення, що виражені логічними відносинами часу, місця, мети тощо, наприклад, within the context of lifelong education — 在终身教育范围内; under Programme — 在计划);

– регулюючі (терміносполучення з модальними дієсловами, наприклад, shall still be bound by the 1983 Convention — 仍受1983年公约的约束, must in all cases be fulfilled for access to higher education — 入学基本要求 (高等教育) 指在任何情况下均应满足的高等教育入学条件).

У ході дослідження було виявлено, що номінуючі терміни є найчастотнішими для всіх напрямків, а найрідше у юридичних текстах ЮНЕСКО з захисту прав на освіту зустрічаються регулюючі терміни. При перекладі, як правило, терміни зберігають свою приналежність до класу терміну вихідної мови.

З класифікації науковців А. С. Д’якова, Т. Р. Кияка, З. Б. Куделько для дослідження юридичних термінів можна виокремити класифікацію для проведення структурного аналізу. Таким чином, виділяємо:

– прості терміни: session — 届;

– складні терміни: lifelong — 终身, least-developed — 最不发达;

– терміни-словосполучення: plenary meeting — 全会, Human Rights — 人权, educational planning and administration — 教育规划和教育行政管理.

Однак дослідження показало, що у результаті відтворення англійських юридичних термінів китайською мовою та за рахунок граматичних та лексичних відмінностей мов, що вивчаються, один й той же термін у різних мовах може відноситися до різних категорій. Наприклад, односкладні англійські слова education, culture, resolution матимуть у китайській мові відповідники — складні терміни: 教育, 文

化, 决议. Англомовний термін “Committee” у китаємовних документах ЮНЕСКО з захисту прав на освіту має форму терміна-словосполучення “委员会主席团”.

Аналіз юридичних термінів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту показав, що у середньому у 50 % випадків при відтворенні досліджуваного матеріалу був використаний еквівалентний переклад (population — 人口, development — 发展). Це свідчить про те, що велика частина термінів — це однозначна лексика, проте інша половина термінів залишається без точних відповідників. У таких випадках використовують прийоми описового перекладу (national capacities — 各国的能力, marginalized youth — 处于社会边缘的青年), заміни (subprogramme — 分计划), калькування (developed countries — 发达国家) тощо.

Впорядкування юридичних термінів сприяє врегулюванню різномовних термінів, виокремленню найбільш доречних способів відтворення термінів для збереження еквівалентності та адекватності тексту перекладу. Проте слід також враховувати не тільки граматичні, а й культурні особливості мов, що досліджуються.

Перспектива дослідження полягає у подальшому вивченні особливостей перекладу англомовних нормативно-правових актів ЮНЕСКО сфери захисту прав на освіту китайською мовою.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 703 с.
2. Виландеберк А. А. Принципы и методы гармонизации терминологии на основе корпуса специальных параллельных текстов (на материале документов ООН): дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.21 / Виландеберк Анна Арнольдовна. — Санкт-Петербург, 2005. — 266 с.
3. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр “Академия”, 2008.
4. Д’яков А. С. Основи термінотворення: Семант. та соціолінгвіст. аспекти / А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, Б. Куделько — К.: Вид. дім “КМ Academia”, 2000. — 218 с.
5. Корольова Т. М., Позняк К. С. Особливості перекладу англомовної науково-технічної літератури на українську мову // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки : зб. наук. праць / ред. кол. : Т. М. Корольова (гол. ред.) та ін. ; М-во освіти і науки України. — Одеса : Астропринт, 2009. — № 8. — С. 39–49

6. Лейчик В. М. Терминоведение: Предмет, методы, структура. Изд. 4-е. М.: Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2009 ; Семенова М. Ю. Основы перевода текста: учебник / М. Ю. Семенова. — Ростов н/Д : Феникс, 2009. — 344 с.
7. Очиров О. Р. Лингвистические проблемы экономической терминологии современного китайского языка // Ученые записки Забайкальского государственного гуманитарно-педагогического университета им. Н. Г. Чернышевского. — 2009. — № 3. — С. 138–142.
8. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология: Вопросы теории / отв. ред. Т. Л. Канделаки. — Изд. 6-е. — М.: Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2012. — 248 с.

REFERENCES

1. Bolshoy yuridicheskiy slovar (2002) / Pod red. A. Ya. Sukhareva, V. E. Krutskikh. M.: INFRA-M [In Russian].
2. Vilanderberk, A. A. (2005) Printsipy i metody garmonizatsii terminologii na osnove korpusa spetsialnikh prallelnikh tekstov (na material dokumentov OON). Sankt-Peterburg [In Russian].
3. Grinyov-Grinevich, S. V. (2008) Terminovedenie: Ucheb. posob. dlya stud. vysh. ucheb. zavedeniy. M.: Izdatelskiy centr “Akademiya” [In Russian].
4. Dyakov, A. S., Kyvak, T. R., Kudelko, Z. B. (2000) Osnovy terminotvorenniya: semant. ta sociolingv. aspekty. K.: Vydavnytstvo “KM Akademiya” [In Ukrainian].
5. Korolyova, T. M., Poznyak, K. S. (2009) Osoblyvosti perekladu angломovnoyi naukovotekhnichnoyi literatury na ukrayinsku movu. // Naukovyy visnyk Pivdenoukrayinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. K. D. Ushinskoho: Lihvistychni nauky № 8. Odesa: Astroprint [In Ukrainian].
6. Leychik, V. M. (2009) Terminovedenie: predmet, metody, struktura. M.: Knizhnyy dom “LIBROKOM” [In Russian].
7. Ochirov, O. R. (2009) Lingvisticheskiye problemy ekonomicheskoy terminologii sovremennogo kitayskogo yazyka // Uchenyye zapiski Zabaykalskogo gosudarstvennogo humanitarnogo universiteta im. N. G. Chernyshevskogo № 3 [In Russian].
8. Superanskaya, A. V. (2012) Obschaya terminologiya: Voprosy teorii. M.: Knizhnyy dom “LIBROKOM” [In Russian].

Стаття надійшла до редакції 11.10.2018